

**BERGAMA'DA KÖYLER
DÖRT ÇEPNİ KÖYÜ**

BERGAMA KÜLTÜR VE SANAT VAKFI
BERGAMA FOUNDATION FOR CULTURE AND ARTS

BERGAMA HALKEVİ YAYINI

SAYI	KİTABIN ADI	YAZANIN ADI	Sene
1	Bergama Halkevi	Halkevi	1935
2	Bergama Kermesi		1937
3	Ülkü yolunda	Halûk Ökeren	1938
4	Bergama 2. Kermes	Halkevi	1938
5	En büyük ölünün ardından	Ziya Işıtman	1939
6	Bergama Halkevi Broşürü	Halkevi	1939
7	Bergama coğrafyası	T. Ziya Işıtman	1939
8	Bergamada Folklor	A. Yılmaz	1941
9	“ Fikir adamları	Osman Bayatlı	1941
10	“ Küplü Hamam	“ “	1942
11	“ Milli oyunlar	“ “ A. Yılmaz	1942
12	1 ve 2 ci İnönü zaferleri	Haluk Ökeren	1943
13	Eğrigöl köyü	Halkevi	1944

ÖNSÖZ

Bergama'da Köyler serisinin birinci kitabı olan (Eğrigööl) den sonra, dört köyün - Pınarköy, Narlıca, Tepeköy, Yalnızev- kitabı da yayın alanına girmektedir.

Bir vâdi boyunca kurulmuş olan bu dört köydeki insanların gelenek, görenek ve inançları birdir: Çepni - Çetmi aşiretindedir.

Tarihi bilgilere göre: Çepniler Oğuzhan oğullarından Gökhanın ikinci evladı Çepniden üremiştir. Orta Asyadan, Horasan taraflarından Selçuk Türkleri gününde Anadoluya gelmişler, her tarafa yayılmışlardır.

Uzun yıllar konar, göçer kalmışlar, kışlaklarda ve yaylalarda yaşamışlardır. Çepniler, aşiret aransında kan ve inancın korumasını kutsal bir ödev bilirler, ve temel kuralları şudur; Ele, Bele Dile.

Ahlaki ve sosyal ilkeleri içine alan bu üç kavram, yalnız Oymak için bir anlam taşımaktadır. Oymak dışında kalanlar, el tanınmış ve dabacı - yabancı sayılmıştır.

Bu hitapta, dört köyün birlikleri ayrı ayrı, fakat genel, sosyal bakımdan aynı olan durumu topluca belirtilmiş bulunmaktadır.

Kitabın yazılması için; Yalnızev'den Veli Acar, Pınarköy'den Kadir Akçan, Pınarköy muhtarı Ali Vural, Parti Ocak reisi Bektaş Beyazkuş, Tepeköy muhtarı Eyyüp Türkay, Yalnızev muhtarı Mehmet Antaç ile yardımlarını esirgemiyen değerli arkadaşlarıma teşekkürü borç bilirim.

Evimiz Dil-Edebiyat şubesinde Bayanı Nermin Orhon, Köycülük şubesinde Kemal Çallı ile, tarafımdan derlenen ve yazılan bu küçük kitap idare heyetimizin kararıyle bastırılmış bulunmaktadır.

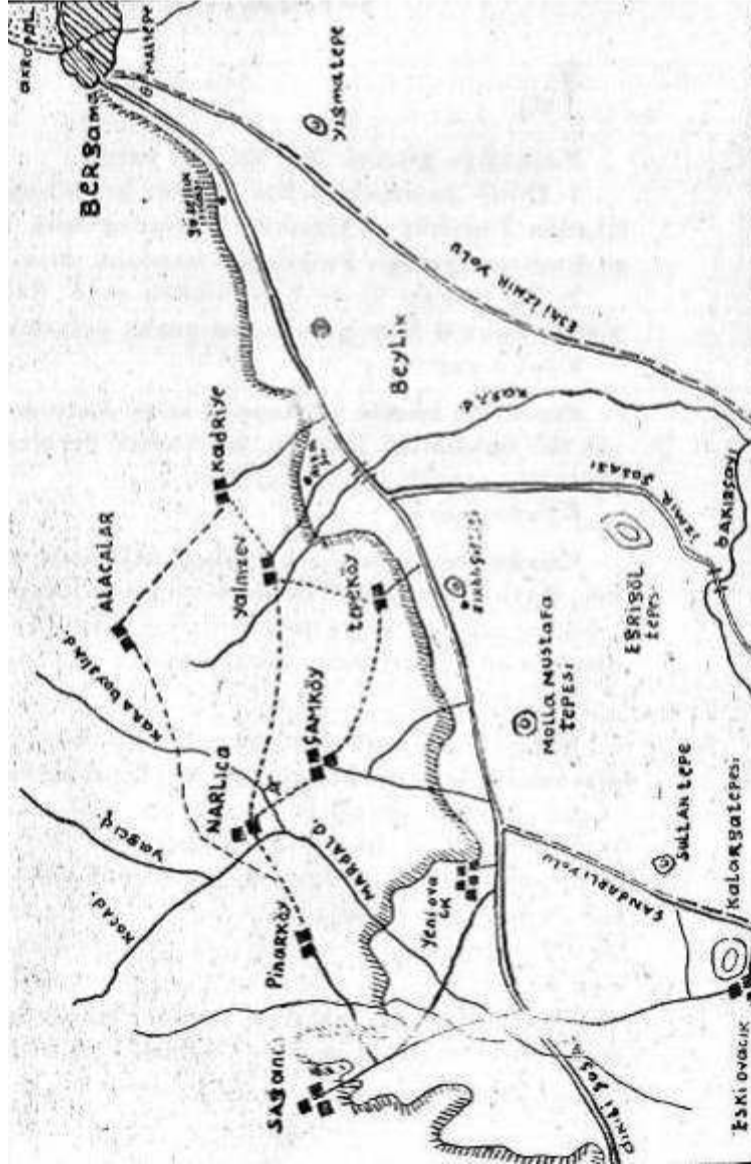
Bu yolda vazife almış arkadaşlarıma başarılar dilerim.

20-5 - 1944
Halkevi Reisi
Osman Bayatlı

SÖZLÜK

Emek adacaaz: ekmek atacağız
Aşa: Ayşe.
Sünge: fırın süpürgesi
fisene: versene
huna: buna
Abbecik: bembeyaz
omuşmu: olmuşmu
gari: artık
gİz: kız
Zeynap: Zeynep
aylak: boş, işsiz
duruyon: duruyorsun
miniet: ekmek konulan tahta
gaçsan: kaçsana
hurdan: oradan
Cemle: Cemile
govalan: kovala ısırana: küreği
vamışmı nede: varmı nerede
Beran: Perihan
sabadanamı: sabahtahmı
ısıra: ota
zebel: ziyan, bozma
Unlar: onlar
sağıç: sağdıç
dürü: hediye
ayen: muhtar
hane: ev
yaha: işte
gazık: kazık, direk, burada anten
İradyo: Radyo
aze: aza
garı: karı
dığan: tava
bakır: bakraç

çarşır: Bergamada malatura denilen bir ot
yavuz: güzel eyi
şhindi: şimdi
huta: bura
içerin emrazı gaçar: iç sıkıntısı geçer
danımayan: tanıyamassın
düzene goruz kendimizi: süsleniriz
gaş yaparız: rastıkla kaş çekme dümbek: dümbelek
şerh: şehir
emme: amma
gadacıklan: kadarla
zürreye: nesil
esker: asker
kile: bir gaz tenekesi hu: bu
caymaşır yıkama: çamaşır yıkama
mençere: pencere
su garınca başı olmağı durdunmu: su kaynayıncı
garagil: karakil
kuvlulara dürünürüz: havlulara sarınırız
gavurun eniği: düşmanın köpeği
gyamedim sene: kıyamadım sana payem: badem
inaniyo: istemiyor büzülüyor
yapmaa: yapmalı
varık kalkem gari: kalkıp gideyim bari
kınamak: ayıblamak, kusura bakma
büyüklenir: gururlanır
içü üzüldü: içi tükendi
aşam: akşam
gan: kan
ürya: rüya
yörük: yürük
hizan: hüzün acı bayır kedisi: tilki
ganın bozuk: meraklı

BERGAMA'DA KÖYLER

PINARKÖY, NARLICA, TEPEKÖY, YALNIZEV

Dört köyün durumu:

Dikili şosesinin 4. km. sinde bulunan köprünün karşısına gelen boğaz boyunca Yalnızev, Tepeköy ile Narlıca ve Pınarköy vardır.

Bu şosenin sağ tarafındaki tepelerin arkasına düşen 4 köy, on bir mahalleye bölünmüş olup dereler, tepeler ve ormanlar içine serpilmiş bulunmaktadır, - haritasına bakınız-

Kuruluşu :

Seksen yıl önce - H. 1285 - göçebe aşiretlerin yerleştirilmesine başlanmış ve yer, yer bir çok köyler kurulmuştur. Ahmet Vefik Paşa, Anadolu, orta kol müfettişi olarak Bursa'da bulunurken haydutların ve eşkiyanın ortadan kaldırılması için şiddetli emirler vermiş - konup göçmelerde soygunculuk oluyor - diyerek göçebelere yerleştirilmesi üzerinde inatla durmuştur.

Ötede, beride damlar, odalar yapılıyor, köyler doğuyordu, istenilen şey, çadırların kaldırılması olduğundan köyler gelişigüzel, herkesin keyfine göre kurulmuş oluyordu:

Bazı aşiretler ise, hükümetin yasağı üç gündür, diyerek engin derelere, sarp vadilere sokulmuşlar; bazıları da bir iki dam yaparak işe başlamış gibi görünmüşlerdir. Bu dört köyden biri olan Yalnızev de, konak adamlarını avutmak ve aldatmak düşüncesiyle o zaman yapılmış olan tek evden adını almıştır.

O sırada kışlaklarında bulunan Çepni aşiretinde bu dört köyü kurmuş ve yerleşmiştir (1)

---

1 - Bergama bölgesindeki Çepni aşireti şu köyleri kurmuştur:; Pınarköy, Narlıca, Tepeköy, Yalnızev (Bergama merkezi); Sarıdere, (Zeytindağ nahiyesi); Deliktaş (Dikili-Candarlı nahiyesi); Büyükoba (Kınık nahiyesi); Arpaseki, Ularca, Karaçam, Almadere (Soma kazası).

Demirci boğazındaki 40 evli Karaçitlenbik köyü ise, Yunan işgalinde yakıldığından dağılmıştır- Bir kısmı Pınarköye yerleşmiştir.

Dikili yolundaki Çamtepe'de bulunan 30 evli Çamtepe köyü 30 yıl önce dağılmıştır.

Bunlardan başka; Yerlitahtacı, Kapıkaya [Bergama merkezinde) Karalarbaşı [Turanlı nahiyesinde] , Demircideresi [Kozak nahiyesinde], Bağalanı [Kınık nahiyesinde] Türkmen köyleri vardır.

Not: Çepnilerin hayat ve mezhepleri hakkında geniş bilgi edinmek isteyenlerin, bu kitabın yazılmasında faydalandığımız Balıkesir Halkevi yayınından "Çepniler Balıkesir'den kitabını ve bu yolda yazılmış diğer eserleri okumaları tavsiye olunur.

(Bu kitap: Bergama, Halkevi kütüphanesinde 2836 sayıdadır.)

PINARKÖY

Yol:

Pınarköye gitmek için iki yol vardır:

1.Dikili şosesinin 6. Km.sinden karşı boğaza giren patikadan Tepeköy ve Çamköy üzerinden daha 7 Km. gidilirse kestirme yoldan Pınarköye varılmış olur.

2.Bu şosenin 13-14 Km.sinden sağa Sağancı yoluna girilir, daha 4 Km- gidilir. Bu araba yoludur.

Köyün yeri:

Pınarköy, küçük bir tepe üzerine kurulmuş olup, tepenin iki tarafından Ilıca ve Sarıçeşme dereleri geçer. Karşı yamaçlar çamlık ve zeytinliktir.

Köyün adı:

Köyün batısından geçen Ilıca deresinde bir kaynak vardır; Kaynak veya patlak denilen bu su, kayanın arasından çıkmaktadır. Suyu yazın soğuk, kışın ılıktır. Bu suya -bunar- Pınar derler. Köy, adını bundan almıştır.

Ev ve nüfus:

Köyde, 64 ev vardır. Bunun 7 evi, köyün karşısına düşen küçük bir tepededir, buraya (Tepe mahalle) denir. 130 kadın, 170 erkek olmak üzere 300 kişi vardır. Bugün 70 yaşından büyük dört kadın ve iki erkek bulunmaktadır. En yaşlı erkek 82 yaşında Kadir Akçan, kadın ise 75 yaşlarında Hatçe Yoldan'dır Kadir Akçan, bu köyde 21 yıl muhtarlık yapmış, köyü idare etmiştir. Bu yüzden büyük bir saygı kazanmıştır. Yirmi beş yıl önce bütün köylünün para katarak aldığı Hasbucak tamarındaki 600 dönüm tarla tapusunun üzerine çıkarılması da buna bir misaldir.

Köyün sınırı:

Doğudan başlamak üzere; Narlıca mezarlığı, Kemikli tepe, Deveboynu tepesi, Mızgırlı beleni, Gürlük çeşmesi, Yağcıbedir damları, Kanlıgöl, Bahçedere, Yağcıbedir yolundan-yani yayladan kışlaya doğru- Küp tepesi, Urumbey tepesi, Zeytinlik dere, Değirmen yıkığı, Tekke burnu, Kırıkçam tepesi.

Tepe ve Bayırları:

Sınırdan bulunanlardan başka; Arıtepesi, Döllük tepesi, Kavlak tepesi, Karaçökek tepesi, Kartalkaya tepesi, Sivritepe, Karahasan damı tepesi, Çifte yatak beleni, Kapıkaya tepesi, Soğuksu bayırı ve Kemikli bayırı.

Çay - Dere:

Sarıdere, Ilıca deresi, Karaçökek dere ve Gökyalak deresi.

Yayla:

Kızılıcık yaylası, Geyikli dağındadır. 25 yıldır yaylaya çıkılmamaktadır.

Göl :

Büyük Göl yoktur. Diğerleri de yazın kurur.

Orman :

Köy sınırı içindeki ormanda kızıl çam çoktur. [1] Bundan başka çitlenbik, muşmula, palamut; meşe, ayıt, ağıdah, pınar, karaçaltı pamukla vardır.

---

1 - Kızılcamdan yapılan ağaç ve tahtalar, tahtakurusu yapmadığından köyde tahtakurusu yoktur. Karaçam, Akçam - Fıstık çamı ağacı bu bakımdan kullanılmaz.

Not: Çam ağacı ,Çepnilerce sevilmeyen ağaçtır. "Katurın taşıdığı çam ağacıymış!"

Çiftçilik :

Köylünün geçinmesi başlıca üç noktada toplanır; tarla, ağaç ve hayvan.

1 - Tarla, bin dönüm kadardır. 400 dönümü köy kenarlarında, 600 dönümü de Hasbucak mevkiindedir. Köyde hemen herkesin az çok tarlası vardır, Ürün yetişir. Bir az da susam pamuk ekilir. Sekiz çift öküz, sekiz çift beygir vardır. Pulluk kullanılır.

Eskiden şimdiki okul yanlarında ve Tekke burnunda bağlar varmış, flokseradan sonra dikilmemiştir. Dere boylarında açılmış olan kesiklerde evlerin idaresi kadar sebze de yetiştirilmektedir.

2-Ağaç :

Zeytinlik, köyde 7000 zeytin ağacı vardır; bunun yarısı köylünün, kalanı Bergamalılardır. Zeytincilik burada çok inkişaf edebilir. On binden fazla zeytin delicesi bulunmaktadır. Bu yıl köylü delicelerden 3000 kadarını temizlemiş ve aşılamaştır. Orman sınırı içinde bulunan bu delicelerin temizlenmesi ve aşılması, köylünün kalkınmasında büyük faydalar Bağlıyacaktır. Meyveler; Bin kadar ahlat ağacı armut aşılanağı zaman, dere boyunda yetişen nar, ayva, incir, şeftali, erik gibi yemişlerle birlikte köye iyi bir gelir olacaktır.

3 - Hayvancılık :

Narlıca başından, Alacalar sınırından, Kızılılık yaylasına ve Geyikli bayırından Kapukayaya inen 13 bin dönümden fazla otlak vardır. (1)

1- Bu mer'a, Dikili sınırı içindedir. Tapusu köyden 27 kişinin üzerindedir. Burası Alacalar köyünün altındaki Yağcılar köyünün dağılması üzerine maliyeden, bir Ermeniye, sonra da Pınarköye satılmıştır.

Bu köyde 70 inek, 20 beygir 50 eşek, 200 koyun, 500 keçi ve 13 deve vardır. Eskiden daha çok hayvan varken, dört yıl önceki şiddetli kıştan kırılmıştır. Mer'ası hayvan yetiştirmeye çok uygundur.

Çepni sadeyağları, Bergama pazarında başka köylerin yağlarından üstün tutulur. İnek yağı sarı, koyun yağı ak olur.(1)

Arıcılık :

Köyde 500 kovandan fazla arı vardır. Yıl tutarsa her kovandan bir gaz tenekesi bal alınır. Orman ve ova yakın olduğundan arıları yaz kış gezdirmeden bal yaptırmak mümkündür.

Kovanlar çam ve çınar ağacından yapılmıştır. Tahtadan çatma ve ayıttan örme de vardır. Köylüler, çam kütüğünden oyma kovanları daha kullanışlı ve dayanıklı bulmaktadır.

Av hayvanları :

Domuz çoktur; çakal, canavar - kurt - ve keklik vardır. Bu civarda tavşan da çok bulunur. (2)

İçme suları :

Kuyu, dere ve çeşme Narlıca yolundaki kuyunun suyu iyidir. Köye 1km. kadar uzak olduğundan, kadınlar arkalarına sardıkları testilerle su taşırlar. Ilıca deresinin suyu kabadır, fakat köye yakın olduğundan daha çok kullanılır. Okul yanındaki çeşmenin suyu çamurludur.

---

1 - Yoğurttun yağ çıkarmak için, bir tulum - yanık - yayık - üç ağaç arasına asılır; içine konan yoğurt tokmakla dövülür.

2 - Aşiretçe sevilen hayvanlar: Ballk, arı, gövercin, geyik, kedi, tilki. Sevilmeyen hayvanlarda şunlardır: Dört katlı giden [domuz] ', keklik tavşan, katır, ayı, maymun, yılan, sıçan. .

Köyün bir saat kuzeyindeki Bayır mer'ada bulunan 30 kadar çeşmenin suları temiz ve soğuktur.

Çamaşırılık :

Çamaşır yıkanması için en uygun yer, Ilıca deresindeki kaynaktır. Buradaki büyük taş üstünde, açıkta yıkarlar. Kapalı bir çamaşırılık yapmak lâzımdır.

Mezarlık :

Köyün yarım kilometre kadar batısında Aşağı mezarlık ve doğusunda Yukarı mezarlık vardır. Etrafı çakıl ile çevrilmiştir.

Taşıt :

İki 4 tekerlekli öküz arabası, iki 4 tekerlekli çift beygir arabası, iki 2 tekerlekli öküz arabası ile bir 4 tekerlekli va çift beygirli yaylı -karınca- vardır.

Değirmen :

Köy sınırları içinde değirmen yoktur. Narlıca değirmenin de unlarını öğütüler. Bu değirmenler yazın dönmez. Sağanca köyündeki fabrika işlerse oraya, veya Bergama'da değirmenlere gidilir.

Dokumacılık :

Eskiden her evde tezgâh vaaken, bu gün üç tane kalmıştır, bunlardan ancak biri işlemektedir. Pamuklu, kırpıt, palas -kıl kilim, heybe ve çuval dokunur. İpliği elde eğirirler. iğ, ince, Kirman kalın iplik yapar. Dikişler elde dikilir. Makina yoktur.

Duvarcı :

Köyde iki duvarcı ustası vardır, başka san'at sahibi yoktur.

Kiremit ocağı :

Köyün sınırı içinde ve Sağancı altında bir kiremit ocağı vardır. Burada kiremit ve tuğla yapılmaktadır. Toprağı kırmızı ve sağlam olduğundan sürümü çoktur.

Telefon :

Köy odası kapalı olduğundan telefon muhtarın evindedir. Çamköy santralına bağlıdır.

Gratnafon:

Köyde dört fonograf vardır; radyo yoktur.

Köy idaresi :

Bergama merkezine bağlı olan Pınarköy, köy kanununa göre idare edilir. Muhtar -Ali Vural. Azalar, Bektaş Beyazkuş, Halim Başkurt, Ramazan Keskin ve Ali Bilgin'dir.

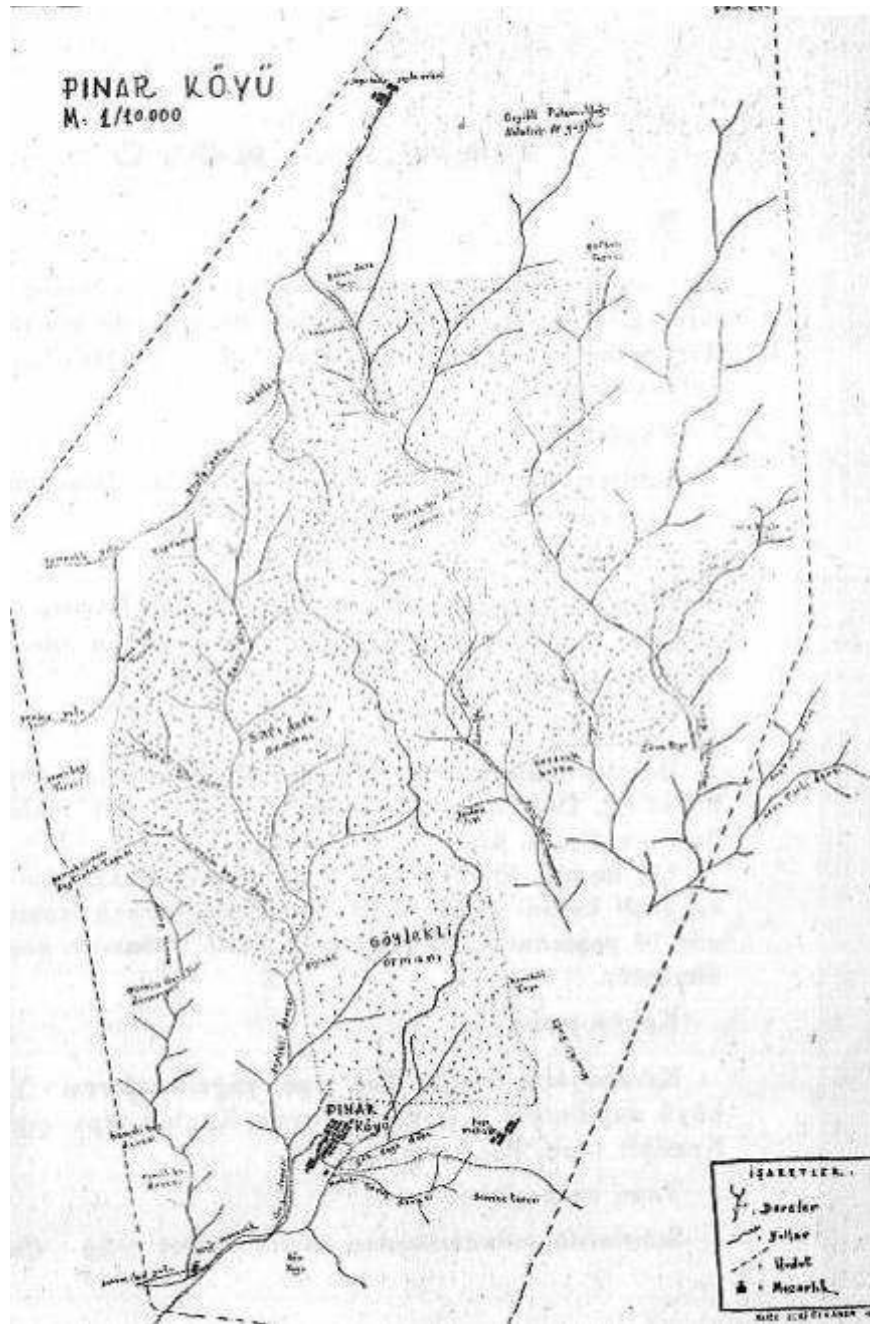
Parti ocağı :

Köyde, Narlıca-Pınarköy, semt ocağı vardır. Reis, Bektaş Beyazkuştur. İki azası bulunmaktadır.

KIRPIT : Yünden iplik yapılır, dokunur.

KİRMAN : Yün veya pamuktan iplik eğirmek için 30 santim boyunda bir çomak ucuna çapraz takılmış bir alettir.

NARLICA KÖYÜ

Yol

Pınarköy'den iki kilometre güneyde olan Narlıca köyü, ikisi küçük tepe üstünde, ikisi dere içinde olmak üzere dört mahalleye ayrılmış bulunmaktadır. İki taraftan gelen yol da patikadır.

Köyün yeri:

Narlıca, bir vadi içine serpilmiş gibidir. Dereden yükselen yamaçlar, tepeler ormanlıktır.

Köyün adı :

İki mahalleyi sağına, ikisini soluna alan Narlıca deresinde bir çok nar ağacı vardır. Bu yüzden köyün adına narlıca demişlerdir.

Ev ve nüfusu :

Dört mahallesinden, Narlıca mahallesinde 15, tepe mahallede 8, Değirmendere mahallesinde 12, Arı mahallesinde 8 ev olmak üzere 33 ev vardır. 110 kadın, 100 erkek, 210 nüfus bulunmaktadır. Köyde en yaşlı kadın Güllü Akçit 75, en yaşlı erkek İsmail Güngör 70 yaşındadır. 90 yaşındaki Şerif Dönmez geçen yıl ölmüştür.

Köyün sınırı :

Karaboyalık deresi, Taş tepe, yağcılar deresi-Yağcılar köyü dağılmıştır-, Devecik boynu, Kavlak tepe -çıplaktır-,Kemikli tepe, Kırıkçam tepesi.

Tepe ve bayırları :

Sınırlarda bulunanlardan başka; Sirat teke - Çandarlı, Dikili denizi ve Bergama ovası görünür. -Moruklu tepe-katır tırnağı çoktur-, Çetirli tepe- geven çoktur -, Karatepe -kızıl çam çoktur-, Karagök tepe, Çam tepe, Kemikli tepe.

Çaylar-Dereler :

Karaboyalık deresi, Narlıca deresi, Sert dere, Yağcılar deresi, Kaviak deresi, Mersinli dere, Mızgırh deresi Sert dereden başka diğerleri yazın akar.

Yayla :

Pınarköy yalası olan yağcılar yaylasına eskiden giderlerdi

Orman :

Çam ormanı vardır.

Sınırı :

Mezarlık, Kırıkçam, Yanıkdeğirmen, Orta değirmen, Karagöl tepesi, Devecik boynu, Kavlak tepesi.

Çiftçilik :

Köylünün geçinmesi dardır. Tarla, zeytin, hayvan azdır. Daha çok karakullukçuluk - amelelikle- geçinirler.

1- Tarla; 200 dönüm kadar tarla vardır, o da kır ve bayırdır. Köylüye yeter kadar ürün yetiştirmez. 7 çift öküz ile 2 çift beygir vardır.

2- Zeytincilik: Köyün sınırları içinde bulunan 7000 ağaçtan ancak iki bini köylünüdür. Bu yüzden her köylünün zeytini yoktur.

3- Hayvancılık: Köyün mer'ası yoktur. Bundan ötürü hayvan yetiştiremezler. Çok defa Pınarköy mer'asına giderler.

50 inek, 25 eşek, 6 beygir, 80 keçi, 400 kadar koyun vardır.

Arıcılık :100 kovan kadar da arı bulunmaktadır.Kovanlar Pınarköydeki gibidir.

4- Gündelikçilik; Bu köy halkı, kendi mallarile geçinemediğinden gündeliğe giderler, Zeytinlik sürerler. Ortakçılık yaparlar. Zeytin ve pamuk çapasına giderler, orak biçerler, zeytin toplarlar. Son yıllarda tütün işleri de yapmaktadırlar.

İçme suları:

Çeşmeler; Başbunar, Narlıca deresinin kıyısındadır. Suyu iyidir. Seyli çeşmenin suyu yavandır, seylidir, yani üstü sarı yosun bağlar

Kuyu; Tepe mahallede bir kuyu vardır. Yedi metre derindir. Kaba ve kokardır.

Çamaşırılık; açıktadır Başbunar deresinde yıkarlar. Mezarlık; köyün batısında ve bir kilometre uzaktadır. Bir tepede çamlık içindedir.

Taşıt;

Bu köyde araba yoktur. Her işi hayvanlar görür.

Değirmen; Narlıca deresinde iki un değirmeni vardır. Tek taşlıdır. Kışın işler, yazın dönmez. O vakit Sağancı ya veya Bergamaya giderler.

Telefon ;

Bu köyde şimdi telefon yoktur. Pınar köyden veya iki kilometre ötedeki Çamköyden görüşülür.

Dört Gramafon vardır. Radyo yoktur.

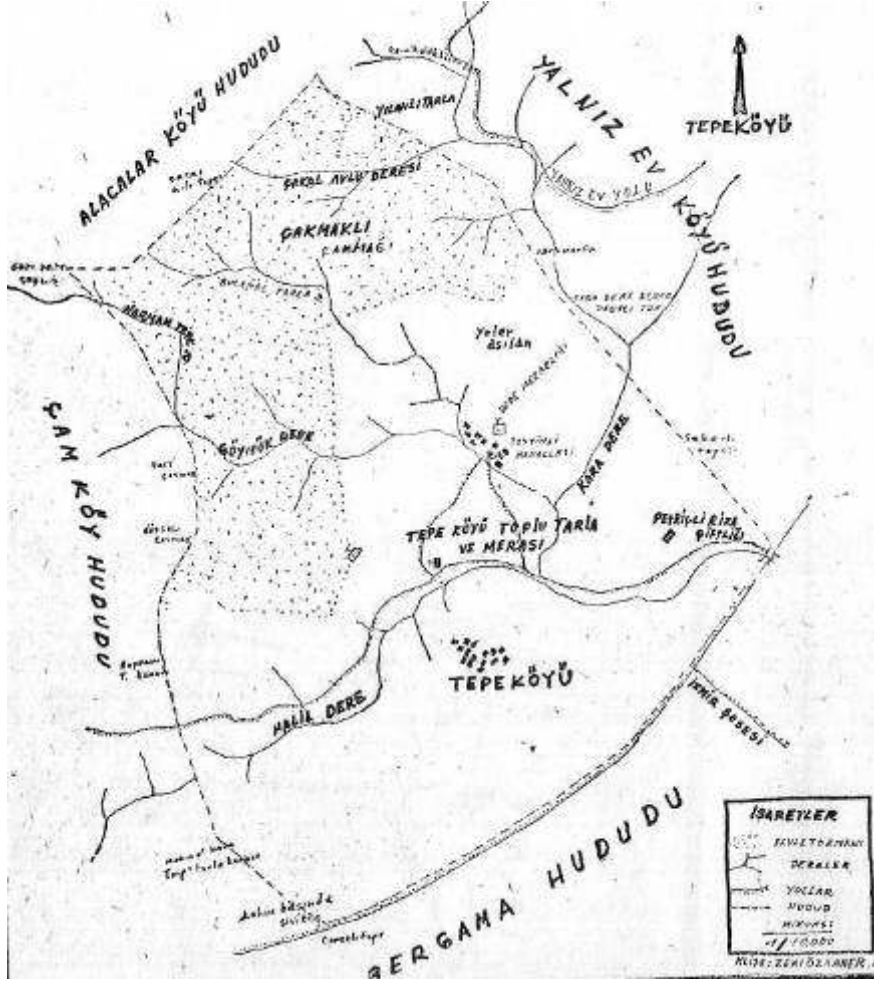
Köy idaresi:

Bergama merkezine bağlı olan Narlıca, küçük köylerden olduğunda köy kanununun hepsi yürürlükte değildir.

Muhtar ; Abdullah Yaman.

Azalar :Kâmil Efdal, Yusuf Çetin, Muharrem Duran, Hüseyin Dönmez.

TEPE KÖY KARADERE — TEPEKÖY

Yol

Dikili şosesinin 8.Km.sinde sağa sapılır, bir Km. kadar tepeye tırmanılır. Köye varılır. Yol taşlık ve patikadır.

Köyün yeri :

Tepeköy, bir tepenin üstünde kurulmuştur. Zeytinli mahallesi ise tepesinin eteğinden geçen Karadere'nin solunda ve başka bir tepenin eteğindedir. Aralarında bir kilometre kadar açıklık vardır.

Köyün adı:

1926 yılına kadar köyün adı, Karadere-Tepeköy iken sonraları yalnız Tepeköy denilmiştir. Bu köy, iki mahalleye ayrılmıştır: Tepeköy ve Zeytinli.

Zeytinli mahallesi Karadere -Künk deresi- boyunca kurulduğundan iki mahallenin birden adını almıştır.

Ev ve nüfus:

Tepe mahallede 45, Zeytinli mahallede 15 ev olmak üzere Tepeköy'de 69 ev ile 180 kadın, 120 erkek 300 nüfus vardır. Son yılda 2 ölen, 7 doğan vardır. Son onbeş yılda (15-20) ev çoğalmıştır. Bu da dıştan gelme olmayıp, üretilmiştir. Köyün en yaşlısı 65 liktir: Ümmühan Bozkurt ile Durmuş Aktaydır- Elli yaşından büyük 20 kadar kadın ye erkek vardır.

Köyün sınırı:

Dikili şosesi üzerindeki Karadere köprüsünden, güneyden kuzeye doğru Sakar tepe, Karadere, Karamersin tepesi, Yalnızev sınırı, Çakalavlı tepesi, Sarıbakan çeşmesi. Alacalar köyü sınırı, Harmantepe, Halil çeşmesi Düzçalı, Kayaçan Bayram tepe, Sivritaş ile Çamköy sınırı, şosedede Bergama sınırı.

Tepe ve bayırları:

Sınırdaki bulunanlardan başka; Çakmaklı tepesi - kırmızı çakmak taşı vardır - Yanık tepe, Kemik döktüler düzlüğü, Bağ tepesi -bağ varmış- Fula tepesi, Bulamaç alanı, Çetirli tepesi -geven vardır-, Tilki tepesi, Çatal kaya, Esmeli bayırı, Taş tepe, Çelebi kayası, Mezarlık tepe.[1]

Çaylar - Dereler:

Hamamlı dere, Kara dere, İncirli dere, Künk deresi. Yazın, yalnız Karadere'de su bulunur.

Yayla :

Pınarköy yaylasına çıkılırdı. Göl: Su toplanan yerler yazın kurur.

Orman:

Yılanlı ormanda Çınarlı çam, Meşe çalısı, Zeytin delicesi, çaltı vardır. Karadere kıyılarında da çınar ağacı bulunur.

Çiftçilik: tarla, ağaç, hayvan:

1 - Tarla; hemen her evin on dönümden 150 dönüme kadar tarlası vardır. Toprağı eyidir. Buğday, arpa, çavdar, burçak, nohut, bakla, susam, mısır darısı ekilir. Son yıllarda tütün de dikilmeğe başlanmıştır. 19 çift hayvan vardır. 19 pulluk ve 10 kadar karasaban bulunmaktadır.

Eskiden bağ tepesi bağlık iken şimdi yoktur. Dere boyunda açılan kesikler, köylünü sebze ihtiyacını sağlar.

2- Ağaç: Zeytinlik; Köyde beşyüz kadar zeytin ağacı vardır. Bunun ancak yarısı köylünüdür.

Meyveler: Dere boylarında incir, badem, şeftali ağaçları vardır. Tepelerde armut ve elma ağacı bulunur. Bunların sayısını çoğaltmak mümkündür.

3-Hayvancılık: Köyün merası çok değildir. Hayvanlar salmadır. Çoban ancak toplu gezen hayvanlar için tutulur. Bugün köyde, 35 inek, 32 erkek sığır, 35 erkek eşek vardır. Deve, manda, beygir ve katır yoktur. 380 koyun, 27 keçi bulunmaktadır. Beş altı yıl önceki sayımda binden fazla koyun yazılıdır. Kışın şiddetinden telef olmuştur.

1-Mezarlık tepede, bir tekke vardır. Eskiden burada, kuraklıkta adak keserler, bazlama ve yemek pişirirler, lokma dağıtırlarmış.

Bu köyde, hayvan bakımı iyi olduğundan hayvancılık ve yağcılık ileri gidebilir. Ancak yazın, Eğrigöl köprüsüne kadar götürmek, Bakırçay'ından sulamak zorundadırlar. Bu da, Bergama çiftçi mallarını koruma kurumunun iznine bağlıdır. :

Tavuk: Diğer köylerde olduğu gibi, her evin beş on tavuğu vardır.

Arıcılık: Köyde 300 kovan kadar arı vardır. Kovanlar Pınarköy'deki gibidir. Bu köyde arıcılık ileri gidebilecek bir durumdur. Yayıma müsaittir. Çok ve beyaz bal almak mümkündür. Orman ve ova yakındır.

İçme suları :Yunuslar çeşmesi -iki çeşmedir-, Helim çeşmesi Ibikli çeşmesi, Ebekız çeşmesi -ihtiyar bir kız yaptırmış-, Arçeşmesi vardır. Suları künkle gelir ve eyidir. Yazın da akarlar, köye yakındır. Kuyu, bir kuyu varmış, o da şimdi körlenmiştir. Tepe mahallede su olmadığından, Zeytinli mahalleye yakın olan bu çeşmelerden sirta sarılan destilerle kadınlar su taşırlar.

Çamaşırılık ; Kapalı çamaşırılık yoktur. Çeşme başında ve dere kıyılarında yıkarlar.

Mezarlık : ikidir. Birisi, Çamköy mezarlığıyle bitişiktir. Diğeri, köyün batısındadır. Bir kilometre uzaktadır.

Taşıt: Bütün işlerini eşekle görürler. İki tekerlekli üç öküz arabası vardır.

Değirmen : Sınır içinde değirmen yoktur. Narlıca sudeğirmenine ve fabrikalara giderler.

Sanat : Tezgâh, demirci, yağhane ile kahveci, bakkal yoktur. Köyde bir yapıcı ustası vardır. Bu biraz marangozluk ta yapar.

Telefon ; Üç kilometre uzakta bulunan Çamköy santralına bağlı bir telefon vardır. Tepe mahallede bir köy odası varsa da kapalıdır. Muhtar, Zeytinli mahallede oturduğundan şimdi telefon muhtarın evindedir. Gramofon ve radyo yoktur.

Köy idaresi ; Bergama merkezine bağlı olan Tepeköy'ün iki mahallesi, eskiden beri bir muhtarlıktır. Köy kanununa göre, idare edilmektedir.

Muhtar: Eyüp Türkay.

Azalar: Selim Evran, Veysel Başkurt, Hurşit Gültekin, Rıza Gönültaş.

YALNIZEV

Yol

Dikili şosesinin 4-5. kilometresi arasından karşıya gelen patika yola girilir. Daha üç kilometre gidilince Yalnızev'e varılır.

Köyün yeri : Yarımyaylâ denilen küçük bir tepe üzerine yerleşen köyün güneyinden küçük bir dere akmaktadır.

Köyün adı : Dört köyün genel durumda yazıldığı gibi (Konak adamlarının yasağı üç gün sürer) diye, onları avutmak için tek bir ev yapmışlar, hükümeti aldatmışlardır. Sonradan burada yirmi- otuz ev kurulduğu halde yine adı "Yalnızev kalmıştır.

Ev ve nüfus :Yalnızev'de üç mahalle vardır : Aşağı mahallede 4 Yukarı mahallede 21, Karşı mahallede 5 olmak üzere 30 ev vardır. 53 erkek, 63 kadın ile 116 nüfusludur, köyün en yaşlıları; kör Dudu nine ve Veli Acar dededir. [1] 97 yaşındaki Çolak Hurşit, iki yıl önce ölmüştür.

Köyün sınırı :Yalnızev; Alacalar, Tepeköy, Kadriye, Çamköy köyleri arasındadır. Doğudan başlayarak, Yaylaköy deresi, Büyük Kurd tepe, Savran, Karahasan tepe, Bağlar yakası, Sarıyaka -yatır vardır-, Çakmaklı, Dede tepesi, Riza çiftliği Ömer Efendi ağıl yeri, Mezarlık tepesi, Bergama yolu.

Tepe ve bayırları : Sınırdaki yazılanlardan başka, Küçük kurt tepe, At tepe - Kara Hasan tepesi- Çatal tepe, Sakarlı tepe, Tilki taş Mezarlık tepesi.

Çayır ve dereler: Kara dere (yazın akar), ayrıca kaynaklar vardır. Bunlara patlak derler.

Yayla: 50 yıl önce Caber arkasındaki soğucak yaylasında beş ay kadar otururlarmış.

Orman: Köy küçük olmasına karşı yeri geniştir, sınırları içinde çam ağaçları ve meşe ile bir çok ahlat da Vardır.

Çiftlik : Tarla, ağaç, hayvan, karakullukçuluk, odunculuk:

1- Tarla; azdır, bayırdır. Kırıldır. Ekmeklerini çıkaramazlar. Dört çift öküz ile 3 pulluk ve 4 karasaban vardır. Son yıllarda açılan kesiklerde sebze yetiştirilmektedir.

2 - Ağaç; Zeytinlik köyde 3500 kadar zeytin ağacı vardır. Bunun ancak - 400- ağacı köylünün, kalanı Alacalar ve Bergamalılarındır. Üç bin kadar delice zeytin vardır.

Son yıllarda bunlardan üçyüz kadarı temizlenmiş ve aşılmıştır. Kalanının da açılması ve aşılması zeytini olmayanlarca mecburi olmalıdır.

Ahlat; 5000 kadar ahlat ağacı vardır, Bunların beşyüz kadarı armut aşılıdır. Kalanlarının da armut aşılması lazımdır. Bu suretle köye önemli bir gelir sağlanmış olacaktır.

3 - Hayvancılık; Bu köyün merası vardır. Fakat hayvancılık ileri gitmemiştir. Bugün 11 inek, 8 eşek, 1 beygir bulunmaktadır.

1- Veli Acar Dede ile bir konuşma kitabın sonundadır.

Arıcılık: Köyde bin kovan kadarları vardır. Bunların ancak 20 kovayı köylünündür; Diğerleri Bergamalılardır. Kışın arılar, bu köyün üstündeki arınlıklarda -kuytuda- barınırlar. Yazın ovaya götürülür. Bu köyde arıcılık ileri gidecek ve geçimi sağlayacak bir durumdadır. Kovanlar Pınarköydekinin aynidir.

Köylünün geçimi dar olduğundan zeytin ve palamut toplar, orak biçer, tütün, çapa ve dizmesinde çalışır. Odunculuk ta yaparlar, kömür yakmazlar.

İçme suları: köy dışındaki trep çeşmenin suyu eyidir. Mersinli çeşmenin suyu sülüklü, Çınarlı çeşmenin suyu kabadır. Kara dereden alınan su da kullanılır, ve içilir. Kuyu yoktur.

Çamaşırılık: kapalı yer yoktur. Dere kıyılarında yıkarlar.

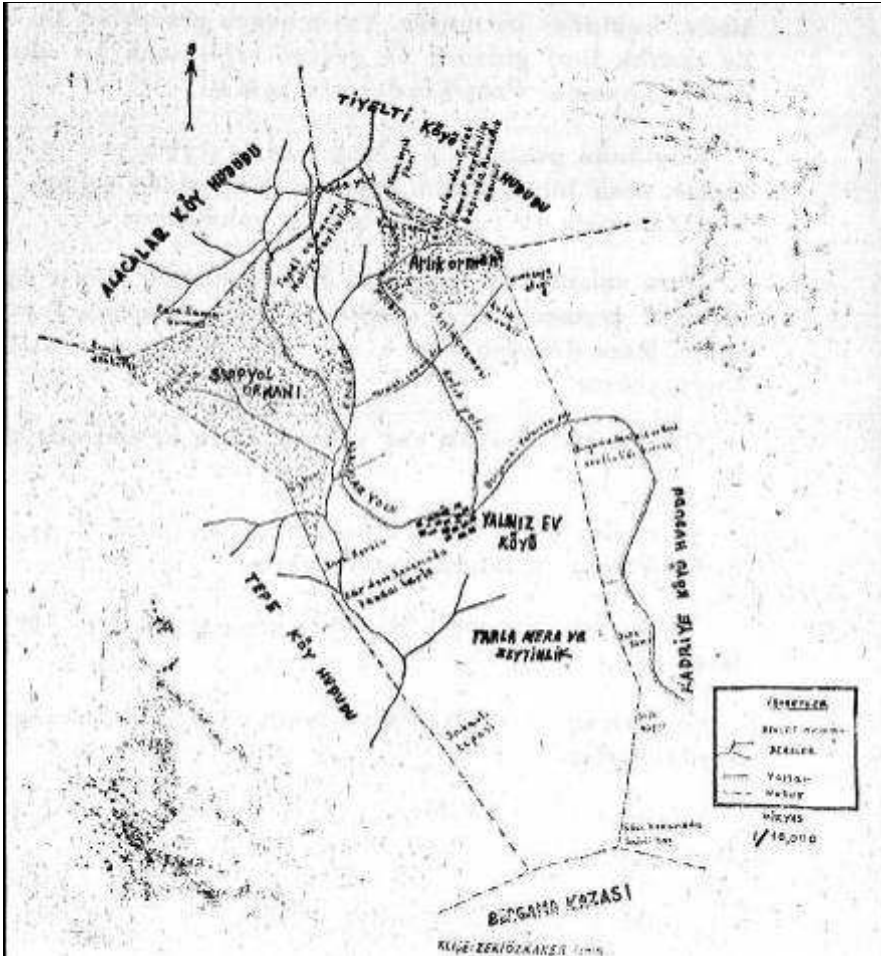
Mezralık: bir kilometre doğuya düşer. (Mezarlık tepe)denen yerdedir. Etrafında avlu yoktur.

Taşıt: iki tekerlekli bir öküz arabası vardır. Eşeklerle iş görürler.

Değirmen: yoktur. Bergamadaki un fabrikalarından faydalanırlar.

Dokumacılık: Eskiden ip ağaçları vardı. Çuval, heybe, palaz, kılçul dokunurdu. Şimdi yoktur.

Telefon, gramofon, radyo yoktur.

Köy idaresi: Bergama merkezine bağlı olan (Yalnızev), küçük, köylerden olduğundan köy kanununun bazı yerleri yürürlüktedir.

Muhtar: Mehmet Antaç. Azalar: İlyas Acar, Hamit Tümmür, ismail Aktaş olup birisi açıktır.

BEŞ YILLIK ÇALIŞMA VE KALKINMA PROGRAMI PINARKÖY-NARLICA-TEPEKÖY-YALNIZEV

- 1- Sağancı yolu Yol tesviyesi Okul duvarı Yol
- 2-Köy temizliği Okul duvarı Okul bahçesi Alacalar yolu
- 3-Narlıca yolu Çamköy yolu Muhtar odası Muhtar odası
- 4-Okul işi Köy temizliği Şoseye yol Tepeköy yolu
- 5-Köyde döşeme Muhtar odası Okul işi Şoseye yol

Dört köyün imece olarak her yıl yapacağı işler, köylerin bünyelerine göre ayarlanmıştır. Bu programda, yol ve okul gibi iki büyük iş göze çarpmaktadır. Dereler tepeler arasında kurulan bu köylerin yolları patikadan ibarettir. Hayvanların bile güçlükle yürüdüğü bu yollar, arabalara, otomobillere açılmış olacaktır.

Okul işi de büyük önem taşımaktadır. Asırlarca kendi başına bırakılan bu köylerimiz de, Cumhuriyetin feyizli varlıkları içinde yükselecektir.

Not: Beş yılın kalkınması için, bu köylerin daha çok işler başarabilecek durumu vardır.

DÖRT KÖYÜN KALKINMASI

Bu köylerin zorluksuz geçinmesini sağlamak için düşünülebilen noktalar şunlardır:

1 - Pınarköy ile Narlıca krJyü birleşmeli, bir muhtarlık olmalıdır. Bu suretle (100) evli, meselâ "Narlıpınar,, köyü ortaya gelmiş olur.

Birleştirildiği zaman: Narlıca köyünün mer'a darlığı kalkacak, Pınarköydeki zeytin delicelerini onlar da aşlamış olacaktır.

Muhtar odasında bir telefon, ve başında bir bekçi bulunacaktır. Hiç olmazsa muhtar odasına konan bir radyodan köylü faydalanacaktır.Okul ve yollar da istenildiği gibi düzene girebilecektir.

2 - Tepeköy ile Yalnızev köyü birleşmeli, bir muhtarlık olmalıdır. Bu suretle (90) evli, meselâ "Yalnıztepe, köyü ortaya gelmiş olacaktır.

Bu yüzden Yalnızevdeki binlerce ahlât ağacı, armut aşılanaabilecek, bu bölgede çok uygun plan arıcılık ileri gidebilecektir.

Çok eyi sadeyağı yapılan bu köylerde, sığırcılığa da önem verilebilecektir.

Yeni yapılacak muhtar odasınada, daimi bir bekçi bulunabilecek ve telefon düzgün işleyebilecektir. Bu odaya konacak radyodan köylü faydalanacaktır.

iki köyün çalışmasıyla okul düzenlenebilecek ve yollar araba geçebilecek bir hale gelecektir.

Not: Bu dört köyün kalkınması için, güçlüksüz yapılabilecek işler bunlardır. Şüphesiz ki bu suretle, ideal bir köy kurulmuş sayılamaz.

KÜLTÜR

Dört köyün iki okulu vardır. Biri Pınarköy- Narlıca, diğeri Tepeköy - Yalnızev arasındadır.

1— Pınarköy - Narlıca okulu, 1933 yılında yapılmıştır.. Bir dersahanelidir.

1938 yılında, öğretmen vekili Saİme Taras gelmiş ve bir sene çalışmıştır. Yerine, İzmir Kız Öğretmen okulundan çıkan Safiye Arda gelmiştir.

1940 Yılında öğretmen yerine, aynı köyden Ali Bilgin eğitimci olmuştur. Bugün yine eğitimci odur. Okulda on yedi kız yirmi yedi erkek olmak üzere 44 öğrenci vardır.

Pınarköye, hürriyetten sonra ilk gelen hoca Ramazan molladır. Sonra Molla Cafer ve daha sonrada üç yıl kadar kılan Kareferyeli Kâmil ve iki yıl kalan Çandarlılı Boşnak Mehmet Ali hoca gelmiştir.

Narlıcada da Çandarlılı Bahattin ve Alacardan Feyzi biraz bulunmuştur.

Bu köylerde eskiden 8-10 kişi okuyan varken, bugün hemen bütün gençler okur yazardırlar.

2— Tepeköy Yalnızev okulu, 1934 yılında yapılmış olup bir dershanelidir.

1935- yılında, ilk gelen öğretmen Hüsamettin ancak iki ay kalmış, yerine öğretmen vekili olarak Ali Kemal bir yıl çalışmıştır.

İki yıl kapalı kalan bu okula, 1938 de Mahmut Albayrak eğitimci olmuş, ve bir yıl sonra da Haydar Baştürk eğitimci gelmiştir. Bunun da çekilmesi üzerine iki yıldır okul kapalı kalmıştır. 1942 yılında 13 kız 15 erkek olmak üzere 18 öğrenci bulunmuştur.

Yalnızev köyünde, 1939 yılında bir okul açılmış ve aynı köyden Yusuf Keskin eğitimci gelmiştir; Bir odada açılan bu okul üç yıl sonra kapanmıştır. 1942 yılında 15 öğrenci bulunuyordu.

Tepeköyde eskiden Alacalardan Feyzi, hocalık yapmış ve bundan birkaç kişi okumuştur. Şimdi gençlerin çoğu okuyup yazma bilmektedir. Yalnızev'den Hasan Tarhan Kızılçullu Köy Enstitüsünde okumaktadır.

Çepniler iki dil konuşurlar:

1— Bunu anlamak güç değildir. Biraz dikkat edilirse görüşmek ve anlaşmak kolay olur. Söz gelimi: Fakirlik, ihtiyac, torpamız yok, koca veranlar bile karakullukculukla geçiniyor, - Fakiriz, muhtacız, toprağımız yok, yaşlılar bile amelelikle geçiniyor. (1) Bununla beraber şehire gelip gidenler içinde daha düzgün konuşanlar vardır.

2— Bu dili yalnız kendileri anırlar. İç yüzlerini yabancılardan korumak için uydurulmuş bir konuşma sayılabilir. Bir kaç misal verelim:

Moza bozu, alagargayı kellesi büyüğe havşaladı. - Müze müdürü dilekçeyi kaymakama verdi.

Tonatasa gevikle, hersit payıklasın - kadına söyle, ekmek göndersin.- (2)

Mutaflıdan Musacalı gidiyor. - sakalından bit gidiyor,

Çok gevikleme dabacı geliyor (3) - Çok söylenme yabancı geliyor.

1— Ağız özelliği; geniş zamanın tekil üçüncü şahsı, zaman takısı olarak - İr-yerine -Ey- ve çoğul birinci şahsın şahıs takısı olan -İz- yerine -İk- almaktadır.

2— Bayan adlarından: Eşe, İraz, Hatçe, Sultan, Fatma, Dursun, Gül, Fidan,

Bahar, Dönbü, Zühre, Firdevs, Yeter, Menevşe, Kumru, Zümrüt, Güllü, Güldah, Şirin, Senem..,

— Dabacı - kabileden olmıyanlardır. Yezit demektir. Sünnî köylülere-Türk- derler. Kendilerini -Türkmen- sayarlar. Türk kelimesi onlarca müslüman anlamındadır. Bu da, Alevî tarikatının ve Caferî mezhebinin etkisidir.

Çeşitli dillerin etkisi altında doğan bu konuşmanın, beş on kelimesini de yazalım: Karamoy- kahve, acımöy-rakı, salıkla- yol göster, hindi-şimdi, bibi- hala, halan kaç, halandır- kaçır, honta- ekin, faraş- beygir,, gibi. Bu kelimelerin sayısını yüzlere çıkarmak mümkündür. Türkçe, arapça, farsçadan alınan kelimelerin nasıl kullanıldığını, ve bazı kelimelerin nasıl uydurulduğunu bu bir kaç kelime ile anlamış bulunuyoruz.

Bu oymak, diğer kabileler arasında kendini korumak İçin yüzyıllarca bu karışık, uydurma ve çetrefilli dili kullanmış bulunmaktadır.

KILIK

Bugün erkeklerin kıyafetleri şehirli gibidir. Gençlerin hepsi ceket, pantolon giyerler. Kadınların giyinişleri ise çok değişir. Çitari[1] veya alacadan üç etek uzun entari ile bağlama paçalar, renkli kumaşlardan yapılmış don giyerler.

Önlerine peşkir denilen önlük bağlarlar. Bunların bağları uçlarında gök, ak katır ve deve boncuklarından yapılmış iki püskül bulunur.

Başta: Kızlar alınlarına bir bez bağlarlar, başlarına da bir üstlük örterler. Kadınlar ise, alınlarına iki bez bağlarlar Altındaki bez mutlak kırmızıdır; bu evli olduğunu gösterir. Bunlar da başlarına üstlük sararlar. Gerek kızlar gerekse kadınlar alınlarına emir renkli bez bağlamazlar. Bunu ancak sülâleden olanlara bağlarlar Kollarına da gümüşten kalın bilezikler, boyunlarında altın, gümüş ve boncuk kıstılar [2] bulunur.

1-Çitari: Kırmızı-beyaz, mor-beyaz, sarı-beyaz, yollu ipekli kumaş Bir elbise yani, şalvar cepken üç toptan olurdu.

2- Kıstı : Altından gerdanlık.

Başlarına, bellerine gümüş paralar dizilmiş başlık ve kemerler takarlar. Kadınlar köy içinde evlerinde giydikleri elbiseleriyle gezerler. Düğün ve bayramlarda gündelik elbiselerini çıkarırlar, yeni ve süslü olanlarını giyerler. Bunların da biçimleri diğerleri gibidir. Başka köylere veya şehre giderken kıvrak-yolluk giyerler.

EVLER

Dört köyün evleri bir birine benzerler: Tek katlı bir veya iki odalıdır. Önünde küçük bir hayatı vardır. Evler, çamur harçla taştan yapılmıştır. Çoğunun üstü toprak; bir kısmının kiremit örtülüdür. Ayrıca tavan yoktur. Tahta veya kargılar sık döşenir. Üstüne çamur sıvanır. Bu yüzden soğuk olmaz.

Odaların tabanı çamur sıvalıdır. İçi kireç badanalıdır. Bir ocağı ile iki üç küçük penceresi vardır. Bunların çoğu camsızdır.

Odalardaki eşya sadedir. Çok defa kendilerinin dokuduğu palas denilen çul yere serilir. Keçe ve kilim de bulunur. Yetecek kadar yatak, yorgan ve kap kaçak vardır. Saman ve hayvan damı çok yerde odalara bitişiktir. Evlerin önünde, hayvanların kapatılması ve sağılması için çalından bir avlu yapılıdır.

Evler bir birlerinden ayrıdır. Bitişik hiç bir ev yok gibidir. Bu yüzden köyler dağınıktır ve geniş bir alan içindedir.

Çadır hayatını görüp geçirmiş olan yaşlılar, hâlâ evlere alışamamıştır. Sürülerinin barındığı yerde çadırlarını kuran aşiret, yayla ve kışlakların tadını bir türlü unutamamaktadır. İnsan ve hayvanlarda görülen çeşitli hastalıkların o zamanı olmadığı; gülbüz kadınların, iri yapılı erkeklerin söyledikleri türkülerin dereleri göçürdüğünü anlatırlar.

Yeni kurulan köylerdeki odalara giren kadınlar, "delikli damlara girmeyik ,, diye ulumuşlar, ağlamışlardır.

AŞ

Başta Şipit denilen bezdirme gelir. Ekmek az yapılır. Dört köyün her mahallesinde bir kaç fırın vardır. Bunlar da daha çok simit ve çörek pişirilir.

Hergün taze yapılan şipit, aşla yendiği gibi sadeyağ, zeytin yağ, peynir ve çökelek ile de yenir. Arasına çökelek -Kesmik- konduğu zaman -kanadı bükme-denir.

Başlıca aşlar şunlardır: Tarhana çorbası, bulgur pilâvı, sütlü bulamaç, nohut, bakla, fasulye ile yumurta ve katmerdir. Tatlılar ise bal, pekmez ve saraylıdır,

İlk baharda turpotu, ebegümece, gelincik, akkız, çarşır, malatura, ısırgan yenir. Yılda birkaç kere olsun bu şifalı otlardan yenirse o yıl hastalık tutmaz denir. Çay kıyılarında, kesiklerde patlıcan, biber, domates, bamya gibi yeşillikler yetiştirilir. Bu çeşitli yemeklerin arasına tavuk ve hayvan eti de katılınca köylü için iyi bir besin sayılacağı şüphesizdir.

AŞ İÇİN, VELİ DAYIDAN BİRKAÇ SÖZ

- Pişmiş aşın ömrü az olur.
- İki kadının pişirdiği aş, ya tuzlu olur, ya tuzsuz.
- Aşımı bilen kadın, eşini ve işini de bilir.
- İşten değil dışten artar derler, bizde ise dışten değil işten artırabilirsen artır derler.

NOT: Bu köylerde gezek yoktur. Cami odası olmadığından her gün evlerden sofraya çıkarmak âdeti de yoktur. Misafir gelirse onu muhtar ağırlar.

SAĞLIK

Dört köyün sağlık durumu birbirinin aynıdır. Belli başlı hastalıkları yoktur. Ovaya inen ve yazın çalışanlarda sıtma görülür. Bir kaç kişide de ince hastalık (verem) olduğu söylenir.

Havanın temiz ve sağlam, süt ve yoğurdun bol olmasına karşı köylerin temizlik durumu düzenli değildir. Bu sağlanırsa bugünkü insan sayısının daha çoğalacağı kesin söylenebilir.

Her evde üç beş insan vardır. Bazı evlerde bu sayı ona kadar çıkmaktadır. Yalnız Pınarköyde yol parası veren 55 kişiden 20 sinin beşten fazla çocuğu olduğundan, yol parası vermemeleri de bunu göstermektedir.

Sade yaşayışları içinde keyifleri yerindedir, neş'eleri boldur. Bunun için Veli dayıdan bir misâl verelim: Geçen kış soğuk bir günde, Veli dayı BergRmaya gelmişti.

— Bu kış kıyamet günde derdin ne dede, dedik.

— Bizim eşyamızı bir eşek taşıyıda, keyfimizi 40 beygir taşıyamaz. Tiryakilik bu, cigara kalmamış ta paket almağa geldim.

O, soğukta akşam üstü yine eşeğine binip bir saat ötedeki köyüne gitti.

NOT : Arpaseki köyünden 70 yaşındaki Kızıl Ahmet'in, 40 yıl önce Adalı Mehmet Efe'ye söylediği bu sözler, o zamanda bu köylerdeki yıkanmanın anlamını belirtmektedir: .

- Su, su dedin kaldın. Derin kalmadı yıkanmaktan. Dokuz çocuk babasıyım, üç kere suya çimdım!

DÜĞÜN

Söz kesme: Oğlan evinden giden düntür, kızın babasından söz alırsa kucaklaşırlar, Öpüşürler. Buna sakal öpülmüş, yani söz kesilmiş denir. O gün köyden hiç kimse dışa ve işe gitmez. Kuzular, oğlaklar kesilir, eğlenti yaparlar. Bundan sonra; kız evi olsun, oğlan tarafı olsun sözlerinden dönmezler. Bu ölümlük sayılır.[1]

Düğünde oğlanın bir çok sağdııcı olabilir. Bunlardan birisi (kalbi) dir. Ona "ötekisi, denir. Böyle bir sağdıç olmazsa oğlan kolayca evlenemez. Ötekisi, kardeş demektir. Öyle ki, sağdıçlardan biri ölürse ötekisi onun karısıyla evlenemez.

Gelin alma : Gelin alınırken, oğlan evinin varlığına göre, kızın babasına bir ağırlık verilir; para, deve, sığır, ve davar gibi.

Perşembe günü gelin almağa gidenler, gelinin elbiselerini de beraber götürürler. Bu, ya heybeye konur, gelinin atına ardılır. Veya bir bohçaya konur, iki yenge götürür. Gelinin atı duru, lekesiz ve uslu olursa makbuldür. Giderken bu ata başsağdıç biner.

Gelin alıcılar gelirken, bir kız çocuğu muştucu gider. Gelinden bahşış aldığı gibi, gelinin gümüş paralar dizilmiş kolan denilen kemerini de alır. Koşar güveye götürür, ondan da bahşış alır.

Gelinin elbiseleri arasında bir ipekli gömlek vardır. Bunun yakasını her halde kızın babası açar. Bundan sonra kız giydirilir.

Gelin, ters kapatılmış bir kazan üstüne bastırılır, ana ve babası tarafından ata bindirilir. Gelin evden çıkarken, arkasından onun iyi halleri birer birer sayılır, cenaze çıkmış gibi ağlanır. Gelin, köyün bir noktasına kadar kız evi tatafindan götürülür, orada oğlan evine teslim edilir. Bundan sonra gelinin atını başsağdıç çeker.

[1] Kabi/edişından kız almazlar, ve onlara kız vermezler. Başka kabileden kız almak caiz ise de kadın almak hiç yoktu. Kadında düşkünlük görülmedikçe boşamak yoktur. Kocasından kaçan bir kadın anası ve babası tarafından kabullenmez.

Gelini attan oğlanın babası, anası veya ötekisi indirir. Gelin odasına götürülür. Güvey gelir, kız çocuğunun getirdiği kolanı beline takar, duvağını açar. İki gün sonra "Başbağı,, denilen yemekli bir toplantı yapılır. O gün oğlan evine gelen büyük küçük, kadın erkek herkesin elini, gelin birer birer öper. [1] Geline ; — Başınız bunar, ayağınız göl olsun, derler.

Gelin, güvey, kız evine en az altı ay sonra gider. Bu zamanın iki, üç yıla çıktığı da olur.

NOT: Oldukça uzun olan düğün âdetlerinden önemli görülen bazı noktalar yazılan diğer görenek ve gelenekler gibi kısaca belirtilmiştir. Bazı türküler, kadınlarla konuşma kısmında yazılmıştır.

HASTALIK İNANÇLARI

Eskiden insan ve hayvan hastalıklarında birçok emsem kullanıldığı söylenmektedir. Bazı inançlarla birlikte, bunlardan birkaçını yazıyoruz:

Yanıkara ve kuduz: Parpıcı denilen ocaktan el almış adam gelir. Tümsek bir yerde toprak içinden büyük bir delik açılır. Bunun ağzına iki ağaç dikilir ve bir urgan gerilir. Bu urganın üstüne kadınların gümüş eşyası ile tabanca, bıçak bağlanır. Sonra, bu delikten üçer defa köydeki bütün insan ve hayvanlar geçirilir. Parpıcı, köyün doğru tanınmış adamlarından birini seçer. Ona 40 gün perhiz verir; et yemez, yıkanmaz ve tıraş olmaz. Bu suretle hastalık savrulmuş sayılır.

Hayvanlar dalak olursa: Bütün hayvanlar bir yere toplanır. Etrafında bir halka çevrilir. Bunun bazı yerlerine çivi çakılır, ve oralarda barut patlatılır. Köyün doğru tanınmış bir adamı da hiç olmazsa üç gün perhiz yaparmış.

Kuduz ısırmasında : Kuduz köpek öldürülür, ikiye bölünür, ısırılan kimse bunun arasından üç defa geçirilir. Bergama'da bir kuduz ocağı vardı. Oraya getirilir parpı yaptırılırdı.

İnsan dalak olursa : Çıkan kara kabarcık üstüne şeker ekilir, buraya ateş basılır. Sağlam et acı duyuncaya kadar dağlanırdı.

Loğusalıkta: Doğumdan sonra en az 15 gün kadına su verilmez. Az miktarda ılık su veya çay içirilir. Kırkı içinde başka bir loğusa ile karşılaşırsa birbirlerine iğne vererek yollarına giderler.

Sarılık: Kaş çatığından çentilir, veya üst dudağının içinden çizilirdi. Sarılık; cumartesi gecesi ayazlanan kendi sidiğini içmekle de iyi olurmuş.

Isıtma : Bileğe kazıl [*] bağlanır. Çamköydeki Keybir dedesine gidilir, oradaki çeşmede yıkandırdı.

Göz ermesine karşı :

Çitlenbek ağacının Özünden bir-iki santim boyunda 3,5 veya 7 tane üç köşeli çetele yapılır. Bir boncuk, bir çetele dizilir, kola bağlanır: Meselâ; Hayvanın sütünü sağan kadının gözü ermesin diye o kadının koluna bağlanır.

---

[1] Sağ elin avuç içi öpülür

[*] YANI KARA : Sığırlarda olan bir hastalıktır. Bugün adı (Cemre-i araziye- Şarbon Semtomatik) dir.

[*] KAZIL : Kıldan ip.

CENEZE SAKLANMASI

Ölüm olduğu zaman, o gün köyden hiç kimse bir yere gitmez. El birlik cenaze kaldırılır Böylece bütün köylü son ödevini yerine getirmiş olur.

Cenaze her yerde bilinen gibi kaldırılır. Erkekler mezara kadar giderler. Kadınlar ise ölünün arkasından ağıt söylerler, ölünün iyiliklerini sayar ağlarlar.

Cenaze için inançlardan bir kısmı şunlardır: Cenaze kaldırılırken, kadınlar küçük üçer taş atarlar. Bu, gidişin olsun, gelişin olmasın ve arkandan başka cenaze çıkmasını demektir.

Cenazenin ardından, en yakın komşusu, ağzına kadar dolu bir desti suyu yere boşaltır.

Cenaze götürülürken, imam ayaklarını sürür veya arkasına bakarsa başka bir cenaze çıkarmış, deye iyi sayılmaz ve bir daha o imam cenazeye getirilmez.

Cenaze, kestirme ve تنها yerden götürülür.

Cenaze kabre konunca (Son dileğin bu olsun) denir ve mezarın toprağından üçer avuç üstüne atılır.

Ölünün bütün eşyası birlikte mezara konur, bazı elbiseleri de parçalanır, ağaçlara bağlanır.

Cenaze çıkan evdeki insanlar, 40 gün yas tutarlar, yani yıkanmazlar, traş olmazlar, et yemezler ve keyf yapmazlar, Kırkıncı günü kesilen kurbanların başında toplanır, yemek yenir ve ölünün anısı hatırası anılır.[1]

---

[1] İnançlara göre; Ruh bir kuş, ten bir kafestir. Ötmek yok, göçmek vardır. Bunun için, öldü demezler: [Kalıbı değışirdi; kalıbı dinlendirdi; yörüdü gerçeklere kavuştu] derler.

KÖY KADINLARI İLE BİR KONUŞMA

Sayın Bayan Nermin Orhun'un köy kadınlarıyla konuşurken aldığı notlar' folklor bakımından çok önemli bulunduğu için olduğu gibi yazıldı.

Aynı aşiretten gelen, dil, örf ve âdet bakımından bir birlerinin aynı olan (Pınarköy, Narlıca, Tepeköy, Yanlızev)in muhtelif tip kadınlarıyla görüşüm. Bunlar konuşkan, şirin, dağ köylerinin vasıflarını taşıyan köylerinin güzel havasıyla gelişmiş, gülbüz, iri yarı kadınlar.

Bu köylüler, diğer köylülerle mukayese edilince, elbiselerde az çok farklar göze çarpmakta. Türk köylüsünün zevkle seçtiği, benimsediği göz alıcı renklerden yapılmış ipek şalvarlar. Üst kısımda beyaz gömlek, onun üstüne pardüsü şeklinde üçetek denilen etrafı sırmalarla veya ipeklerle işli bol kollu entari giyiliyor. Bu entarinin üstünde şalvara zıt renkte bel kısmı pilili volanlı bir plastron dediğimiz geniş boyun bağı, bu takımın üstünde ağır işlemelerle işlenmiş libade denilen kısa ceket var. Bel kısmında arkada geniş, önde daralan bir kuşak, kuşağın ucunda boncuk ve altınlar, başlarında renk renk krepler üzerine altın, renkli boncuklarla yapılmış bir başlık. Bu kıyafeti gizlemek için kollara, yakalara renkli kordela dikilmiş siyah kumaştan pardösü şeklinde kasabada kıvrak adını alan, bu köylüler tarafından yolluk, tabir edilen örtüyü giyerek şehire gelmektedirler.

Bana hatırlar soruyorlar:

- Keyifler nasıl yağhuz kürek mi, gönlün şavk mı?
- Eyyim. Köydeki arkadaşlarınız nasıl, dedim.

İçlerinden biri:

- Gülenlerin görenlerin selhandi va, dedi.

Sordum:

- Onlar Bergamaya gelmezler mi?
- Geley, dediler.
- Bergamaya sık sık gelir misiniz?
- Ba gelirik.
- Ne yapmaya gelirsiniz?
- Pırtım yırtım uruba almağha gelirik, cevabını aldım.
- Pahalı mı, kaçta aldınız, diyorum.
- Baha gagdı garı, diyorlar. Diğer bir kadın sorar:
- Hindi gaça aldığh. Öteki fiyatını söyler.
- Bergamayı beğenir misiniz?
- Beğenmeyik mi, beğenirik, şehir gozzel pek yağuzha dediler.
- Köyde neleriniz var ne yaparsınız? diyorum.

— Bü kere bağca zevze yaparık. Şerhlile gölge guşu, biz tozun tumanın içinde gondelik yaparık, yomiye ederik. Dışinin işi tükenimi, dünyamızdan goçerik gari. Rizadeymiyik ne yapmaa. Birine soruyorum:

- Sizin tarlanız yok mu, gündeliğe gidiyorsunuz?
- Torbağımız yoğh, fakırık, fıkarayık, ekemik, büşe dikenlik. Bir diğeri

arkadaşının sözünü tamamlar:

- Ebesinden, dedesinden çift çubuk gadımma galmadı.[1]
- Mahsulleriniz yetişti mi?
- bu yıl irahmat çoğh oldu, imar edemediğh, daa olmadı. Hindi o unla sudan gayrı çerezi çemezi bazardan alırik.

1- Alevilerde miras oğlana gider. Kıza kalmaz. Çünkü bir kız bir ere varacaktır. Bir adamın yalnız bir kızı dahi olsa yine ona miras bırakılmaz. Kızlar ve ana tarafı mirastan mahrumdur.

- Kaç hayvanınız, neleriniz var? Yaşlı bir kadın cevap verir:
- Hükkel, harif, yazıcı, horas, gezzem, geder, faraz, cavra, hayvan haşat çoğh.
- Nerede otlatırız?
- Meremiz va. İçeri bir başkası girer karşılarlar:
- Hoş geldin, zefa geldin, gönlüme zefa geldin.
- Köyünüzde birlik var mı, dedim
- Hey eyiyik, insene fenelikden ne geli. Bir gence soruyorum:
- Evli misin?
- Yaa biz gencik. Annesi atılır:
- Da uvak gucuk, der. Bir diğerine :
- Çocuğun varımı? diyorum.
- Bübeği yoğh, ölüp gidiğih dediler. Kendi de:
- Sabır sınama, deyip içini çekti,

- Üzülme sen gençsin gine olur, diye teselli edeyim dedim, kadıncağızın derdi arttı.
- Senin gaibine bağh benimgine bağh. Sen öyle dime insene merak biçer benimkile benden gitti, evden kaç dane cezene çığhtı. Lafi çevirmek için:
- Sizin köylerinizde kız kaçırarak olur mu?
- Bizim damızlığımızda gatığh yoh, südüne düşmez gaça, dediler.[1]
- Eskiden de olmaz mıydı? Evvelden her yerde olurdu, dedim.
- Evveli olurdu. Bükere bi delikanlı bi gıza seviç vaadında olu aşkettiri, yürek coşkun gıza bi yangın bi yangın
- /- Veli Dayı, "Bizkökten milletiz, daldan değil" der.
- olu, u zıman giz varımam diyo, bi yolunu go gaçırı. İrzın namusun zorlan ırlan gide. Bir ihtiyar kadına soruyorum:
- Kızlar bağırır mıydı?
- Gimi gendi gaça, gimi çağırır emme ağzını tıkayır, avul içiyle buruyla, poğazların nicek palas sarıyla, Balkan işi ediyle Argadaşlan da rüşvet ahyla, emme gızlık bi delikanlılık bin dirle.
- Sizde iki defa evlenen erkekler var mıdır?
- Eltiler va ame nikahımız kefin bozuna, diyorlar.
- Evleriniz nasıl?
- Her gişi gendine göre ede. Hanaylar yoğhtur. Odada ocağhlarımız va. Sergen va, yüklük va, şiiitemiz va.
- Sergenlere bakır dizerik, diyorlar. Bir anne kızına:
- Gak giderik gız, der. Kızı gitmek istemiyerek, annesine:
- Oturuyok gız. Annesi:
- Bazara gideceyik, köylükleri goreceyik, tavukla öte lafin harmanı olmaz, aşamı bulacayık, elem bazarda, gak giderik giz. Kızı cevap verir:
- Gız bazardan ne alceğın, pırtım yırtım aldığh gari, köylükleri gorerik, köylükler daa yoğh.
- Yoğhsada gideğh bağha, sene ... beye goturucek.
- Varımam gız, o bizi bura saldı. Bu konuşmalardan sonra ana kız kalkarlar.
- Giderik gayrı sağlıcaylan, derler.
- Güle güle gine gelin, dedim.
- Gine görüşürük, deyip gittiler. Geride kalanlar:
- Yolun açığh olsun, dediler. Narlıcalı birine soruyorum :
- Ben sizin köyü görmedim nasıldır?
- Gormedimidin, aşam vağhdi sut gumü, ay oluncağh gerez olu.
- Sizler akraba mısınız? diyorum. Kimi:
- Hey, diyor- Kimi:

- Gomsuyuk, diyor.Kimi:
- Bibim, diyor. Kimi:
- Böycağızım, diyor. Kimi:
- Anasının gövdesinden yetim galdı, deye birbirlerini göstererek kendilerini tanıttılar. Bir genç kıza:
- Geydiğine lbiselerin isimleri nedir, söyler misin? Diyorum.Ayağa kalkarak bir bir göstererek sayıyor:
- Oaa çek külef, cıngırık, sarkındırık, uruba, ilbade göğüslük, ünlük, gotluk - terkibaa - yolluk, edik, şal. Emme benim şal urzelenmiş.
- Düğünlerinizi nasıl yaparsınız anlatın bakalım?
- İlk önce örf ve adetlerini gizlemek onlarca dedelerden kalma bir alışkanlık olduğu için:
- Siz nicek yaparsanız bizde ayn yaparık, dediler. Birbirlerine:
- Ne diye söyliyien, deyip durdular.
- Bir çok İsrarlardan sonra biri anlatmağa başladı:
- Bizim düğünler çoh antişamh olur Bü kere görsen aklın gaça, urubalarınız çoh ilvandır. Gızı gelir anasından bobısından duğur ister, veririk, dirlese gavuşurla erler elleşirler hayrıngör derik. Sakal öpüşmesi olu.
- Evveli barmağhına halka dakarık, gücük nişan olu. Bi yıl sona büyük nişan olu, guzula pîşe calgıla tagırğa gıza takıdıcek altın küpe lire mengişledirik. Olan tarafi yolla gıy evine.
- O gün işe gitmezmi misiniz, iş yapmaz mısınız?
- O gun yapmayık garı. Köylüklere okundu çıkarırık, mutlak gurarık. Gelin sagdıc olmağh istediğe gıza yazma alırık. Ucuna şeker çıkıların, okundu yollarık gızın sağdıcı düğüne geley, dürü getirey, çalarla, oynarla. Düğün iki gün süre. Birikimi günü dağılami günü. Birikimi günü yağhuz urbaları giyerik, dugün yerine bırıkırılar.
- Sofra atarla. Cabıllan ince yemek yaparık. Yahni, geşgek, piluğh, pendir, herşit, datlı. Oynarık.
- Oyunlarınız nasıldır erkeklerden ka'çar mısınız? dedim.
- Gacınmayık. Birikimi günü iki garı galka, garşıdan iki de er galka oyniyle, bizim oyunlar böyle emme garnımızda fenelik yoğhdur. Ahiret bizim elimde hepicek bacı gardaşık. Geline, gpvey yengelerle urubaları yolla. Gelin geyer, gızlencelik başına al bürümcüğh adarık, ille gızı allarık, bürümcüğün üstüne çuçeklerle suslerik. Al çapıt alır bobısı başdan oyar, uruba gümü geydiririk, açılmasın diye sığıştırem ineklerik. Gazanı ders gaparık, anası, bobısı gızı ata bindiri, gelin atla alayla çalgıyla govey evine gidey. Emme analığı ya parasını ya davar yatırıyo, alıp gızı gotürüyo, para yatırmadana gız gitmez. Biri aradan atılarak:
- Zayıf oldumu az para, topluca gozzel oldumu çoğh para yatırıyo der. Bir diğeri atılır:
- Erine göre bağla başını, yukune göre go daşını, birlikli gişi malın eyisine çoğh para yatırıyo, O paradan tırşım yemezdik, gızın eksiğıne yaparık der. Anlatan devam eder.
- Gızı, olan evine varınca goveyin yanına tıkarık. Dağılami günü sabadana bırıkırık, elöpülü, öte berisine gostedirler, herkes para atar. Gazanla gayna, guzu pise, nohut pişe, köylük hep onlardan yiyerik. Şen bir kadıncağız söze karışarak:
- Afiyetler osun, der. Bir başkası:
- Gevikleme gız, der.
- Siz hep birbirlerinizle mi evlenirsiniz! dedim. Yabancı isterse vermez misiniz?
- biz onlardan almayık, vermeyik. Mayamız garışmamış, onlar da.bize vermezler dediler.

- Dügünlerinizde içki içer misiniz?
- Çekerik, buz gümü şırl şırl gozzel olur. Soruyorum!
- Köylerinize çok misafir gelir mi?
- Çoh müzefirle geley gîdey, diye cevap verdiler.
- Başka ne eğlentiler yaparsınız?
- Dugün yaparık. Aylak zamanda otururuk yün bükerek, konuşuruk. Bü de hıdrillez günü gezerik, eğlenirik.Yılda bi hıdrillez günü gazlar sabahdana şafaklan dereye gidey, suya girer yıykani, o gun ağlamak mağhapdır. Hör yağhaya nur agayır. Eğlenirik, kızlar oynaşırlar, galgışırlar. Sabadana çeşmelerden sular dedsiyle dolduruyla içerle, şifadır. O günü birlikli gişi kurman gezer. Sofra atar. Müzefirler okudur, çalarla çağırırlar. Hör gun çiği süde damızlık yaptınmı tuğhmaz, o gun pemiz hontadan çiğ doplarık, süde damızlık ederle, yerinden gagmaz daş gmüü yoğurt olu. Emme her gişi de olmaz, gırkda bir demiz yorekli gişi yapınca dudar. Bir ihtiyar söze karışarak:
  - O günü sular süt, zeğfirim ağhar dedi,
  - O ne demek anlatın dedim, Anlatmağa başladı:
  - Zeğfirim, binbiri çuçek ona diyek. Evveli dağda galmış erişmiş bi çoban, goyununun birini aramımuş bulamamış, hıdrellez sabaha bi de gelmişmiş, çeşmeden südle ağhar. Desdisine dolduru eve geley. Kurman geser.
- Yahni piluğlı eder, sofrata atmışımış. Desdideki südden de içelim demişmiş, desdiyi açmışımış, süd altın olmuş, emme o demiz yorekli ernişmiş. Hindi oylesi gırkdebir. Biz de o günü eğlenirik, kurman keserik nicek. O arada kızın biri ezilir büzülür. Annesi merak eder:
  - Kız:-Geyifsizim gız, der.
  - Annesi:-Su mu garnına durdu?
  - Ben:-Ne oldu? diye soruyorum.
  - Bü şe yoğh, oyun etti baa, diyerek söylemek istemezler.. Pınarköylü birine soruyorum:
    - Sizin köyde radyo var mı?
    - Yaa, honograf va, diyor.
    - Şehirde tanıdığınız var mı? Bir orta yaşlı kadın:
    - Va ya. şerhlilere bazguşu gonmuş irahat ediyola, iş az. Emme... beyin baha eyiliğe çoh, hayırında duamda galdı. Gum deye bastığı yerler şeraltın osun. İlle salık olsun, diyor. Soruyorum:
      - Bir şeyden sıkıntınız var mı?
      - Yoğh. Evveli bü insan bazar ordasında ölüp gidey, gimse bagmazdı. Hindi böyüklerimua ömur bereketi sayasına yaşayık. Bü torbağımız gıt, sığındımız o.
      - Köyünüzde kaç hane var, diyorum. Yanlızevli bir ihtiyar:
        - Yirmi beş çığa, diyor.
        - Türkülerinizden bir kaç tane söyleyin de dinleyelim bakalım, dedim,
        - Bizim türküle çoğluk eşittir, tepsiye tağırga eşit ederik.
        - Sizin köylerinizde hiç mani düzmezler mi?
        - Garıların kızların gendi yağışdırdığı olu, dediler.
        - Sen dey ve gız, diye birine israra başladılar.
        - Benim sesim yoğh.
        - Neden yoğhmuşumuş bana dönerek-o birgiçdir sabahdana aşama darlada türkü çarır, dedi. İsrarla söyletmeye muvaffak oldu.

EŞİT — MANİ

Karanfil .yanakları,
Bergama konakları. Gül suyiyle yıkanmış,
Yarimin yanakları.
Çamdan attım kendimi,
Bulamadım dengimi.

Her yerde güller açmış,
Ondan aldım rengimi.
Armut dalda bir iki,
Sallanır zelvi gibi.
Saydım saydım on iki,
Sancak saçlı benimki.
Dağların oylumuna,
Kuş konar yaylımına
Hakkımı helâl eyle,
Geldik yol ayrımına.
Dere boyu ardıçlar,
Dar geliyor papuçlar.
Bir kız kaldıracığım,
Yardım edin sağdıçlar.
Ovada çimen oldum,
Dağda duman oldum.
Ne oldum neye döndüm,
Şimdi dengimi buldum.
Ay buluta buluta,
Mendil serdim ak duta.
Yar ölecek olursa,
Çift koysunlar tabuta.
Bahçede erik dalı,
Dibinde yeşil halı.
Ya hazret ya Ali,
Kavuştun nazlı yarı.

NOT : Bunlar oyun havası da olur. Oyun havasında sonlar "hop palan ni na na nam, ni nini" söylenir.

— Siz hiç eski türkülerden bilmezmissiniz? dedim. Genç bir kız:

— Bilmeyik, ninelere sorarık demezle. Göçebeydik gördük gecdik dirler, dedi.

Yaşını almış birine:

— Sen eski türkü bilirsin, bir iki tane söyleyiver, dedim. Kısa bir nazdan sonra başladı:

Mecide bak Mecide, Ninay da ninay, nininom Çaltı düşmüş geçide Ninay, da ninay, nininom Ninay ni ni ni nom, ninay nininom

Türküyü satın aldım Ninay da ninay, nininom Altıbuçuk Mecide

Ninay ni ni nom [1]

Cezvenin sapı yeşil, İçinde kahye pişir.

Yar elinden gidiyor,

Aklın başına devşir.

Koca çamın kolları, Geyiklinin malları. Güzelleri, görünce, Kaldır yarım kolları.

1- Ara nağmeleri diğerlerinde de aynıdır.

NOT : Bu türkü vecdi İlyeni "liğen" etrafında toplanan kızlar tarafından söylenir.

Furguları budur. Bu havada karşılıklı kız erkek oynarlar.

Evlenecek çağda bir kıza kolundaki gümüş ve mavi boncukdan ibaret olan; bileziği göstererek sordum:

- O nedir?
- Cebe, dedi.
- Neden mavi boncukdan, dedim
- Çetele görünlük. Çitlemikden de olu, deyip kolundan çıkarıp bana vererek ilâve etti:
- Sen bize unudaysın, bunu vereceyik seninle ıraç-sadıç-olacayık, emme sen buna dağhmıyacağın iyi değhil. Bübegin olunca dağhacağın, hindi evinde galacağh, bü işe olmaz gari hiç gorkma!
- Evlenirken haber vereceksin, bende sana hediye getireceğim, dedim.
- Hey, getireceyik dedi. Gitmek istediler.
- Daha erken, dedim. Güneşe baktılar:
- Güne bağıhtıh tez değhil, boncağız tahar gomuşumuş dermene, alcağh giderik, deyip kalktılar.
- Güle güle, dedim.
- Sağlıcaylan, deyip ayrıldılar.

SÖZLÜK

Anlamada güçlük çekilebilecek kelimeler için yapılan bu sözlük konuşma sırasına göre dizilmiştir :

Selhandi :	Selâmı	Edik :	Ayakkabı
Ba :	Evet	Şal :	Şalvar
Pırtım, yırtım	:Kumaş	Antışamlı :	İhtişamlı
Yağhuz :	Güzel	İlvandır :	Güzelidir
Zevze :	Sebze	Duğur :	Dünür
Rizadeymiyik:	razı değılmıyız	Takıdııcık :	Görümlük
Hükel :	Sığır	Mengişledirik	: Dizdiririz
Harif :	Davar	Mutlak :	Mutfak
Yazıcı :	Tavuk	Birikimi :	Toplantı
Gezzem :	Keçi	Dağılamı :	Düğün ertesi
Geder :	Eşek	Cabıl:	Sadeyağ
Fıraz :	At	Pendir :	Peynir
Cavra :	Köpek;	Hersit :	Ekmek
Hey :	Evet	Gızlencelik :	Duvak
Yaa:	Hayır	Tırşem-Yeken :	Metelik
Palas :	Kıl kilim	Gevikleme :	Gevezelik etme
Kefin bozuna	Ölünceye	Birlikli;;	Vakitli
Sergen :	Raf	Honta :	Ekin
Gerez :	Güzel	Zeğfirim :	Hayat suyu
Bibi :	Hala	Honograf :	Gramofon
Külef :	Tepelik üstü	Bazguşu :	Devlet kuşu
Cıngırık :	Baştan sarkan	Çığa :	Ev
Sarkındırık :	Tepeliğın ipi	Göcün :	Çadır
İlibade :	Kollu çepken,	Cebe :	Bilezik
Göğüslük:Plastron-boyunbağ		Çetele, gorunluk :	Nazarlık
Gotluk :	Kuşak	İraç :	Sadıç
Yolluk :	Kıvrak		

UZUN HAVA

YILDIZDAĞ

Yosun bağlamış çeşmelerin akmıyor,
Dizboyolmuş menevşelerin kokmıyor,
Salınıp gider güzellerin bakmıyor, (1)
Neden kalkmaz oldu başından dumanın?
Yükseğinde namlı namlı karların var,
Engininde mor sümbüllü bağların var,
Bencileyin ne onmadık zarların var, (2)
Neden kalkmaz oldu başından dumanın?
Yüce başında ak bulutlar seyreşir,
Eteğinde boğalar durmaz bağırsır,
Bu yurtlarda nice yiğitler eğleşir,
Neden kalkmaz oldu başından dumanın? (3)

---

(1) Diğer bir deyişte şöyledir:

Top top olmuş güzeller beri bahmıyor.

(2)— Bülbül adında, çok huma huşların var.

(3)— Uzun Hava - denilen bu türkünün, Horasan'dan Anadolu'ya getirildiği söylenir.

NOT: Veli Acar ile Kadir Akçandan derlenmiştir.

UZUN HAVA

UYAN YAVRUM TÜRKÜSÜ

Kınalı parmaklar Şekerlendi,
Gül penbe dudaklar şekerlendi,
Yalnız olanlar nökerlendi,
Uyan yayrum,gül yastığa dayan.

İneme koyunu yüz edelim,
Dereyi tepeyi düz edelim,
Gelin geldik şimdi kız gidelim,
Uyan yavrum gül yastığa dayan. (1)

Dere göçüren havası:

—A—

Keçi koştum sabana.
Boynuzları yabana,
Sanam söyle babana,
Vermem seni çobana.

—B—

Bu derenin yıldızı,
Şu gelen kimin kızı,
Seni bana versinler,
Vereceğim beş yüzü.

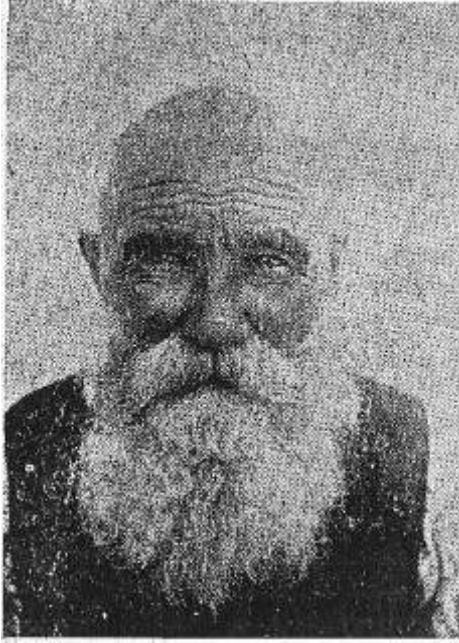
Hoyyo — Hoyyo — Hoyyo (2)

---

(1) — Veli Acar'dan derlenmiştir.

(2) — Bayırlarda keçilerini güden küçük çobanlar, boğazlarını parmakdariyle oynatarak tutturdukları hava içinde dereleri çınlatırlar.

NOT: Alacalarlı Yusuf Yıldırım'dan derlenmiştir.

VELİ DAYI KONUŞMA

Yalnızev köyünde oturan Veli Dayı, bu dört köyün yalnız en yaşlılarından değil, aynı zamanda en bilgili ve görgülülerindendir.

Askerlikte bir çok yerler gezmiş ve birçok kimselerle görüşmüştür. Bugün 80 yaşını aşan Veli Dayının: vücudu gibi kafası da sağlamdır. Soyadı da kendi gibi (Acar)dır (1) Onun hem sözü, hem sazı dinlenir. [2]

Bergama pazarı (Pazartesi) günü, Veli Acar yanıma geldi. Hoş beşten sonra, konuşma şöyle oldu:

- Ne yapalım, eşek ağdırmayınca taş gurbete gitmez derler. İşte geldik yine.
- İyi ettin eskilerden konuşuruz biraz.
- Bizim kafa, bostan bozumu oldu gari.
- Daha ekmek çok sende. Bak maşallah sapsağlamsın.
- Su yolcu elindeki çeşmeci asması [*] gibi sürünüp gidiyoruz. [1]
- Künklerden kunduzu sökmek için oda lâzım.
- Ne çay kıyısında yat, ne de kurbağadan kork. Nemelâzım bana elâlemin beş ayaklı keçisi!
- Dünya bu, herşey olur.
- Canevi düğün evinden galabalık düşer. Sıkıntı bastığı zaman, tırtılın sarı suyunu içsem sanki öldürmiyecek beni.
- Canım bırak şu dertli lâfları. Bak biz sizin köyün kitabını yazıyoruz. Ondan görüşelim biraz.
- Suyu savaktan [*] al. Sonra saman savurmuşsa dönersin....
- Onun için bazı sorularım var.
- Karayörük diyevecesine [*] gitme.
- Bu da ne demek?

---

[1] Veli dayının 73 yaşında iken ikiz çocuğu olmuştur. Bunlardan Selver Acar 8 yaşındadır. 5 kızı 4 oğlu sağdır. En büyüğü İlyas Acar 45 yaşındadır.

[2] — Veli dayı saz çalar. Sazı 5-8 tellidir. Yıldızdağ gibi uzun havalan hem çalar, hem söyler.

1- Yıldız işareti olanların anlamı sonundadır.

— Hardal aşiretine Karayörük derler. Bu aşiretten birisine senin hayvanı gördüm, demeğe gelmez. Bir biri ardı sıra bir sürü soru açar. "Nerde gördün, yönü ne tarafeydi, duraklı yaylım mı alıyordu, gidecek gibi miydi, hanki tarafa yolamak vardı, yakınında başka hayvan var mıydı?,, gibi tepesinden tırnağına kadar âhret sorusu sorar. Sen de öyle mi yapacaksın.?

Bu sırada 45 yaşlarında olan Haçça Acar bacı geldi

— Hoş geldin, nasılsın? dedim.

— Soranlar sağ olsun bayım; derken Veli Dayı atıldı öteden :

— Ev deye kariya derler. Karı olmasa ev neye yarar. Pantuman- Apartman- kursan faydasızdır. Bacı para aldı gitti, Veli dede (Veli dayıya dede de derler) anlattı:

— Aşiretten birinin evdekiyle arası açılmış. Kadın köpürmüş, elindeki bezdirme şişini adamın kafasına indirmiş.

Adam kızmış, kızına bağırılmış, "yeter evin sızlağı, tez iki bezdirmeden bir çomaç" arasına lor konmuş bezdirme yap. Kariye dövülmüş benim cinsimde adam yoktur, demiş. Gülüştük, kazıklala kılıbıkların kulakları çınlasın, dedik.

— Dede! Savran (1) olduğun zamanda senin devcilerden birisinin başına gelen hikâyeyi anlatır mısın ?

— Hani şu Kaldıgırlı pekmez mi ?

— Evet, o.

— Deveci Salak Yusuf bir gün bir köye varmış, bir kız çocuğundan (Ekmem var katım yok) deye biraz pekmez istemiş. Kız gitmiş, bir harana [*] pekmez getirmiş.

— Al bizde kalgıdır[*] düşmüş pekmez çok. istersen daha getirem, demiş. Deveci kızmış, pekmez çanağını fırlatmış atmış. Kız dayanamamış,

— Adam deli olmuş, güdüğüzün yalcanı da [*] kırdı, deye bağırılmış. Dede! sizin Yalnızevi kuran Kambur Cuma ne yapmış ?Nemi yapmış ? Netameli herifin biriydi. Kamburdan doğru iş umulur mu, bizim köyden belli.

1- Savran; devcilerin başına derler. Veli dayı 20 yıl önce "iki yüzden beş eksik, deve ile Ayvalık tuzlasından Bursaya beş altı sefer tuz götürmüştür.

Onun kafası günün her saatinde tütsülüydü. Ayık gezdiğini gören yoktu. Birgün Bergama'ya pazara gelir. Köyün yakınındaki otlakta atları bulunan Okkallardan Ömer Efendi kendisine: "Göz kulak ol, atları çalmasınlar, sayısını haftaya bana getir, der., Kambur Cuma meyhaneye gider, kafayı çekerken hayvanlar aklına gelir. Doğru Hükümet Konağına (eski maarif hanı, şimdi Trabzon oteli) gider. Ömer Efendi orada Kaymakam meclisinde oturuyormuş. Kapıdan başını içeri sokar, "Bey, kaç hayvan vardı bizim,, diye bağırınca, Ömer Efendi Kamburun bir halt karıştıracağını anlar, kapıya koşarak ; "Çayırdaki hayvanlar kadar, durma git,, diyerek başından savar.

— Dede, daha bir şey sorayım ?

— Karayörüğü de geçtin yahu, diyerek anlattı :

Arap ölmüş, münkir nekir gelmiş, bir soru, iki soru, sıralarken arap dayanamamış; dur, demiş. Bu kadar uzun boylu sorarsan bizden buraya kimse gelmez.

— Amma yaptın dede, başka sormam artık.

— Yapıya yakışmadık yaban taşı neye yarar. Boşboğazın avurdu dolu, kesesi boş olurmuş. İzin verde gidip bacın ile pazar yapalım. Yene görüşürüz, hoşça kalın, diyerek elindeki değnekten keskin sesler çıkarta çıkarta koşar gibi uzaklaştı.

---

[*] Çeşmeci asması : Asmanın uzun çubuğunu, su künkü tıkanırca, yani kunduz dağlarsa, içine sokarlar açarlar.

[*] Tırtıl suyu : Zehirlidir

[*] Savak : Su başı, değirmene su bırakılan yer.

[*] Diyeve : Beyanat

[*] Harana : Büyük kap

[*] Kalgıdır : Sıçan

[*] Yalcak , Köpeklere undan yapılmış yal konan çanak.

KURTULUŞ SAVAŞINDA KÖYLERİMİZ

Pınarköyden Kadir Akçan anlattı :

Yunanlılar Bergama'ya ikinci gelişlerinde, Dikiliden de bir kol çıkardılar ve yol boyundaki çiftlikleri, köyleri top ateşine tuttular. Bunun üzerine köylü Geyikli-Kızılıcak yaylasına çekildi.[1]

Aşağıkırklar köyünün de yakıldığını görünce, Çağalan yaylasından, Kozak yoluyla İvrindi nahiyesinden Balıkesir köylerine gittiler.

Pınarköyden Mehmet oğlu Hasan, Halil Kuzu, İsa Bilgin Kozaklı Çakıcı efenin çetesine girdiler. Yayaköy (Kadriye) mezarlığı yanında Yunanlılarla çarpıştılar.

Ali Bey(Çetinkaya) Yenice köyüne gelmişti. Beni çağırtmış, gittim.

Kadir ağa; sen 150 kişi ile Orta kahveyi kes, Devenin Ali de Demirci boğazını tutsun. Bizde Çamtepeye gidelim dedi. Yanında makinalı tüfek vardı. Kızanları yanımıza aldık. Bunların hepsi Çamköy, Pınarköy, Karaçitlenbik, Narlıca ve bu taraf köylerindedir.

Gâvur, Kaynarca'dan beri geliyordu. Bayram tepesinin başında tutuştuk. Düşman, yedi tabur birden Kaynarca'dan çıkardı ve Demirci boğazına dağıldı, cephanemiz az olduğundan biz de Geyikliye doğru çekildik.

NOT : Yunanın Bergama'ya birinci gelişi , 16-6-1919, ikinci gelişi 19-6-1919 dur.

Ali bey, Boklu Alanda (Geyikli-Çeğlân yaylası) konukladı. Bana,

— Milleti çek durma, dedi, biz de Balıkesir tarafına geçtik.

Altı ay sonra, köylerine dönen halk, evleri yıkılmış, yanmış buldular, yeniden başlarını sokacak birer oda yaptılar.

Günün birinde köyümüze Sağancı köyü Rum bekçisi gelmişti. Bekçiyi çeteler (Kurfalıdan Mustafa efe ve arkadaşları) öldürdüler- Bunun üzerine Pınarköyden 50, Narlıca'dan 30, Çamköyden 50, Alaca ardan 20, Samanlık ve Yenice köylerinden bir çok kimseleri topladılar. Sağancı klisesine kapadılar. İki gün aç bıraktılar, dayak atdılar. Bundan sonra bu köylerin çekmediği kalmadı.

Tepeköy muhtarı Eyüp Türkay anlattı : Köyümüzün her iki mahallesi de Yunan işgalinde yanmıştır.

Düşman ikinci defa Dikiliden gelirken yol boyundaki bütün köyleri yaktığı sırada bunları da yakmıştır. Bu sırada köylüler Balıkesir tarafına kaçtılar. Evler boş kalmıştı.

Üç ay sonra köylü dağlardan dönmeye başladı ve evlerini yeniden yaptılar.

Düşmanın kaçak askerleri buralara gelir, para, şu bu alırlardı. Bir gece evimiz önünde bir gürültü oldu, beş Yunan askeri para istiyordu. Babam 600 lira verdi, güç savdı.

Yine birgün Zeytinli mahalleyi bastılar, kadın erkek hepsini dereye tıktılar. Evlerde ne varsa altını üstüne getirerek para aradılar, İnsanları döverek para çıkarttılar. Bu sırada o zaman 18 yaşında olan Süleyman Erdel bir yolunu bulup sıvışıyor, tepe mahalleye bağıyor:

— Bizi soyuyorlar, beri gelin, bizi kurtarıcı, diyor. Karşiki mahalleden sesler,- varyok. Kadın erkek, silâhlı, Sopalı saldırıyorlar. Düşman askerleri kaçıyorlar.

Bir gün yine bir düşman askeri, kendisini tanımasınlar diye yüzünü sarmış dereden geçerken, çeşmeden su alan genç bir kadına sataşılıyor, kadın karşiki çiftçiye sesleniyor. O da köye bağıyor. Koşan koşana, askeri sopa ile öldürüyorlar, ölüsünü saklıyorlar.

Görseler bile çeteler vurmıştır denirdi. O zaman, Kurfalı Mustafa Efe, Bergamalı Arap Halil İbrahim Efe, Bergamalı Amcanın Hasan Efe çete idiler. Bunun gibi, Yalnızev ile Narlıca köyleri de yakılmıştır.

